

What do you
think of **our 2022-23 Annual Plan?**

**Have your say
until 20 May**

Kupu Whakataki

Ko te Mahere aa-Tau a Te Kanihera o Kirikiriroa moo te tau 2022-23 e haangai ana ki te tahua puutea me te hootaka mahi moo te Tau Tuarua o te Mahere Pae Tawhiti 2021-31. Ka tirohia e te Mahere aa-Tau te aahuatanga o te whakatutuki me te tuku i te puutea ki ngaa kaupapa i kii raa maatou ka tautoko atu, ki ngaa kaupapa hoki me maatua tautoko atu, hei roto i te tau puutea e ai ki te Mahere Whaainga Roa. He waa anoo teenei kia kite meenaa he mea e tika ana hei panoni, hei whakatika raanei i ngaa aahuatanga o roto i te haporu me te whakawaa i ngaa whakawai noo waho e paa mai ana ki te umanga.

Ko te karere pai ia, kei te ara tika taa maatou kookiri i ngaa kaupapa moo te tau 2022-23, e takoto ake nei i te Mahere Pae Tawhiti 2021-31, e ai ki taa maatou i kii ai.

Heoi anoo, ko teetehi atu take nui i teenei tau kaaore i matapaetia i a maatou e whakariterite ana i te tahua puutea moo te Tau Tuarua o te Mahere Whaainga Roa – ko te piki haere o ngaa nama hei utu e rongohia nei e Aotearoa naa te nui hoki o te paapaatanga pikiutu tukipuu.

Taa maatou mahere me te tuku puutea moo te tau 2022-23

I ia toru tau ka whakatau maatou i te tahua puutea me te hootaka mahi moo te ngahuru tau kei mua i te aroaro, aa, ko te terenga hou katoa kei taa taatou Mahere Pae Tawhiti 2021-31. Hei whakawhanake i te Mahere Pae Tawhiti 2021-31, i mahi tahi raa maatou ko ngaa kainoho e whakaatu ai i oo taatou wawata moo Kirikiriroa. Ko ngaa hinonga kua whakatauria moo 2022-23 e whakatutuki ana i ngaa kaupapa matua e rima a te Kaunihera moo te taaone:

He taone e ngaawari ai te noho i roto

He taone e puaawai ai te tangata

He pokapuu e arohaina ai e te tangata

He taone ngahau (me ngaa tini kaupapa)

He taone (kaakaariki)

Ka kitea te raarangi katoa ki shapingourcity.hamilton.govt.nz.

Ngaa peehanga aa-utu me te pikiutu tukipuu

Ka whakatau ana mātou i ngaa tahua puutea moo ia tau i roto i te Mahere Whaainga Roa, ka rahi ake te matapae aa-puutea nei kei nui atu te utu.

E ai ki ngaa koorero i Business and Economic Research Limited, moo te tau 2022-23 i whakawhaanui ake maatou i te utunga atu ki ngaa taangata me ngaa kaimahi kia 2.5%, ki ngaa take whakahaere whare kia 2.9%, aa, ki te hanga i ngaa hinonga matua hou (peenei i ngaa paipa, i ngaa rori, i ngaa whare, te mea, te mea) kia 3%.

Engari raa, ko ngaa raru peenei i te Koowheori-19 e whakararu tonu ana i te tuku mai o ngaa hunga mahi me ngaa rawa, peenei i te maanatanatu e rongohia nei e te ao naa te urutomo atu a Ruuhia ki a UUKarane, aa, peenei i te piki haere o ngaa paapaatanga huamoni i nui ake ai ngaa nama hei utu teenaa i taa maatou i matapaetia, ka mutu, e kawatau ana maatou ka peeraa tonu te piki haere atu.

Hei aapiti ki teenei, kua piki ngaa nama hei utu i te hiko, me te aha anoo, kua nui hoki te mate kia whakatikahia, kia whakakahahia aa maatou puunaha rorohiko hei kaupare i ngaa whakaeke aa-ipurangi.

Taa te Kaunihera urupare ki ngaa peehanga aa-utu me te pikiutu tukipuu

Kua whakaarohia e te Kaunihera te aahuatanga o teenei hanga hurihuri, aa, e hiahia ana kia tika te nui o te puutea i te tahua puutea hei whakatutuki i taa maatou i kii ai. Noo reira, e taka ana maatou i te takune ki te whakawhaanui i ngaa tahua puutea e pai ai te tuku i te puutea ki nga taangata, ki ngaa kaimahi, me ngaa take whakahaere whare e 5% te rahi ake o te utu, ki ngaa hinonga matua utu-tuuwhena e 3% te rahi ake o te utu, ka mutu, ki ngaa hinonga matua kua aromatawaitia ki te pikiutu tukipuu e 7% te rahi ake o te utu. Ka noho nama atu hei utu i te takarepa aa-puutea nei, kia noho tonu ai ko te pikinga toharite o ngaa reeti aa-tau ki te 4.9% i whakatau ai i te Mahere Whaainga Roa. Maa te whakamahi i te puutea nama ka whakaroa ake te waa e tika ai te noho o te puutea nama ki te puutea whiwhi i ngaa tahua moo te kotahi atu anoo tau, aa, ka whakatutuki maatou i teenei whaainga aa te rua tau (2024-25), maa te peenei ka utua ngaa nama o te ia raa ki ngaa putea whiwhi o te ia raa.

Ko ngā koowhiringa pea maa te Kaunihera (tohua mai taau e tautoko nei):

- Whakawhaanui ake i ngaa tahua puutea maa te mino i te puutea (koinei te takune a te Kaunihera).
- Whakawhaanui ake i ngaa tahua puutea maa te whakakaha ake i ngaa reeti.
- Whakawhāiti iho i ngaa whakapaunga puutea ki ngaa hinonga i whakamanahia i te Mahere aa-Tau hei utu i ngaa nama kua nui ake.

Kua taapae hoki te Kaunihera i eetei hinonga hou ki te tahua puutea i teenei tau hei urupare ki ngaa take nui i tautohua raa e te hapori. Koia ko ēnei:

Te kaupapa	He aha te kaupapa	Te utu o te kaupapa
Tahua Raahiri i te Hapori	He tahua puutea takuhe teenei e \$75,000 te rahi ia te tau (ngaatahi me teetei \$25,000 aapitihanga naa Immigration New Zealand) e waatea ana ki eetei kaupapa aa-hapori nei kia tonoa hei whakatutuki i ngaa hinonga kei te Mahere Rāhiri	\$75,000 ia te tau
Whenua urupaa	Kia whakapiki ake i te kounga o te mahi i te Hamilton Park Cemetery maa te whakahaere i ngaa mahi whakapaipai taitapa i ngaa tohu whakamahara e 12,500 kei te Whenua Urupaa	\$75,000 ia te tau, me teetei utu hauptū rawa e \$40,000 te rahi
Mahere Takahi ki te Kura	He kaupapa hou teenei hei tautoko i te whanaketanga o ngaa mahere takahi ki te kura. Ko te aaki i roto i eenei mahere hei whakaarotanga ake maa ngaa kura ko te aata whakatau i te ara takahi ki te kura, ko te whai whakaaro ki eetei mahi kori tinana ka taea, ko te whakawaateahia o ngaa waka i ngaa rori e tata ana ki ngaa kura, ka mutu, ko te whakahaumarū, ko te whakaora, ko te whakauka, i ngā ara takahi i te kura, ki te kura anoo hoki.	\$70,000 ia te tau

Tuuaahanga wai inuinu	Ko te whakaupoko i eeteahi kaupapa e rua e tika ana kia mahia atu inaaia tonu nei, kua moo aa taaihoa, araa, ko te whakaputunga wai – ko ngaa kaupapa e rua nei ko te whakatauu i teeteahi raina wai i te tonga o Kirikiriroa, me te whakahou anoo i te Pukete Reservoir pump station.	Kotahi te utu haupuu rawa e \$1.2 miriona te rahi
Ko te hiko i te Pukete Wastewater Treatment Plant	Ko te whakapai ake i te kaha o te whakaputunga hiko ki te Pukete Wastewater Treatment Plant me te whakatauu i teeteahi kaainga rua aa-hiko nei e ora tonu ai te whare kei tuu pono he kotinga hiko.	\$50,000 ia te tau, me teeteahi utu haupuu rawa e \$4.3 miriona te rahi
Ko ngaa tukunga hau i te Pukete Wastewater Treatment Plant	Ko te whakatewhatewha i te aahua o ngaa tukunga hau me te whakamahinga o te puungao i Pukete Wastewater Treatment Plant, aa, he peewhea hoki te rautaki whakangaawaritia iho.	Kotahi te utu haupuu rawa e \$100,000 te rahi
Papa Taakaro moo te pae kiritata o Peacocke	He whakapaunga puutea teenei ki teeteahi papa taakaro moo te hapori i Peacocke Kooeke Tuatahi.	Kei te aahua o ngaa whakaritenga pakihī te rahi o te utu
Papa Taakaro moo te hapori o Rotokauri	He whakapaunga puutea teenei hei utu i teeteahi papa taakaro moo te hapori o Rotokauri ki te Raki	Kei te aahua o ngaa whakaritenga pakihī te rahi o te utu
Te Rori o Onion	Kei te aaki teenei kia whakapau tere atu i te puutea moo te whakaahuatanga hou o te Rori o Onion.	Kotahi te utu haupuu rawa e \$595,000 te rahi